

PIJPENHANDEL TUSSEN "CONCURRERENDE" PIJPENFABRIKANTEN

door Jos Engelen

In de teruggevonden order- en correspondentieboeken van de fa. Trumm-Bergmans uit de jaren 1915-1922 vinden wij de onomstotelijke bewijzen van onze al eerder geuite veronderstelling, dat er in de 19e en 20e eeuw een levendige handel moet hebben bestaan tussen diverse pijpenfabrikanten en dat zij uiterst vriendschappelijke relaties met elkaar onderhielden, ofschoon zij in feite concurrenten van elkaar waren.

Zo ook Jac. Bergmans die zelf zijn collega's in Gouda bezocht en met hen zaken deed, niet alleen voor zichzelf maar ook voor de fabriek Hillen-Knoedgen uit Bree, die zoals bekend familiebanden met de Trumms had.(1)

Grote zendingen pijpen uit het eigen assortiment van Trumm werden afgezet bij de firma's P.J. v.d. Want, Keizerstraat 10-12, de firma M.N. van Duijn, Peperstraat 231 en bij H. van Rijst, terwijl Jac. Bergmans op zijn beurt pijpen afnam van V. d. Want-Barras (Hollandia sedert 1898), alsook modellen die succesvol waren, immiteerde.

Naast correspondentie met Goudse fabrikanten komen we een briefwisseling tegen met Julius Wingender en Müllenbach-Thewald uit Höhr, die op hetzelfde onderwerp betrekking hebben. Het orderboek beslaat de periode 5 dec. 1915 t/m 3 sept. 1921 en begint als volgt: MET GOD BEGONNEN, hetgeen de levensinstelling van Jac. Bergmans markant typeert. Het correspondentieboek (totaal ca. 260 correspondentiestukken) omvat globaal de periode april 1915 t/m mei 1916 en sluit duidelijk aan bij het orderboek, waarin de bestellingen volgend op de diverse briefwisselingen geboekstaafd staan.

Het aantal bestellingen en leveringen door de firma Trumm in die jaren geeft een goed beeld van het verval van de kleipijpenfabricage, niet alleen door de opkomst van bruyère-pijp, sigaar en vooral sigaret, maar ook door de wereldoorlog van 1914-1918, die voor Nederland - hoewel neutraal - toch duidelijke consequenties had. Het verkrijgen van de klei voor de pijpenfabricage vanuit het Westerdal en Andenne was gezien de douane/grensbepalingen bijzonder moeilijk, terwijl de export van pijpen door de oorlogssituatie zo goed als stil lag.

Zeker voor een bedrijf als Trumm-Bergmans dat door zijn excentrische ligging in Limburg t.o.v. Holland vooral van de naburige regio afhankelijk was voor de afzet.

Productie	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921
in stuks:	30.795	129.106	181.030	122.024	129.228	105.723	18698

Duidelijk zien we de neergang, vanaf 1918 in het bijzonder, zeker als we in aanmerking nemen, dat in 1880 de produktie op jaarbasis nog 800.000 bedroeg.

Bekijken we vervolgens de aantallen, geleverd aan de drie eerder genoemde Goudse fabrikanten:

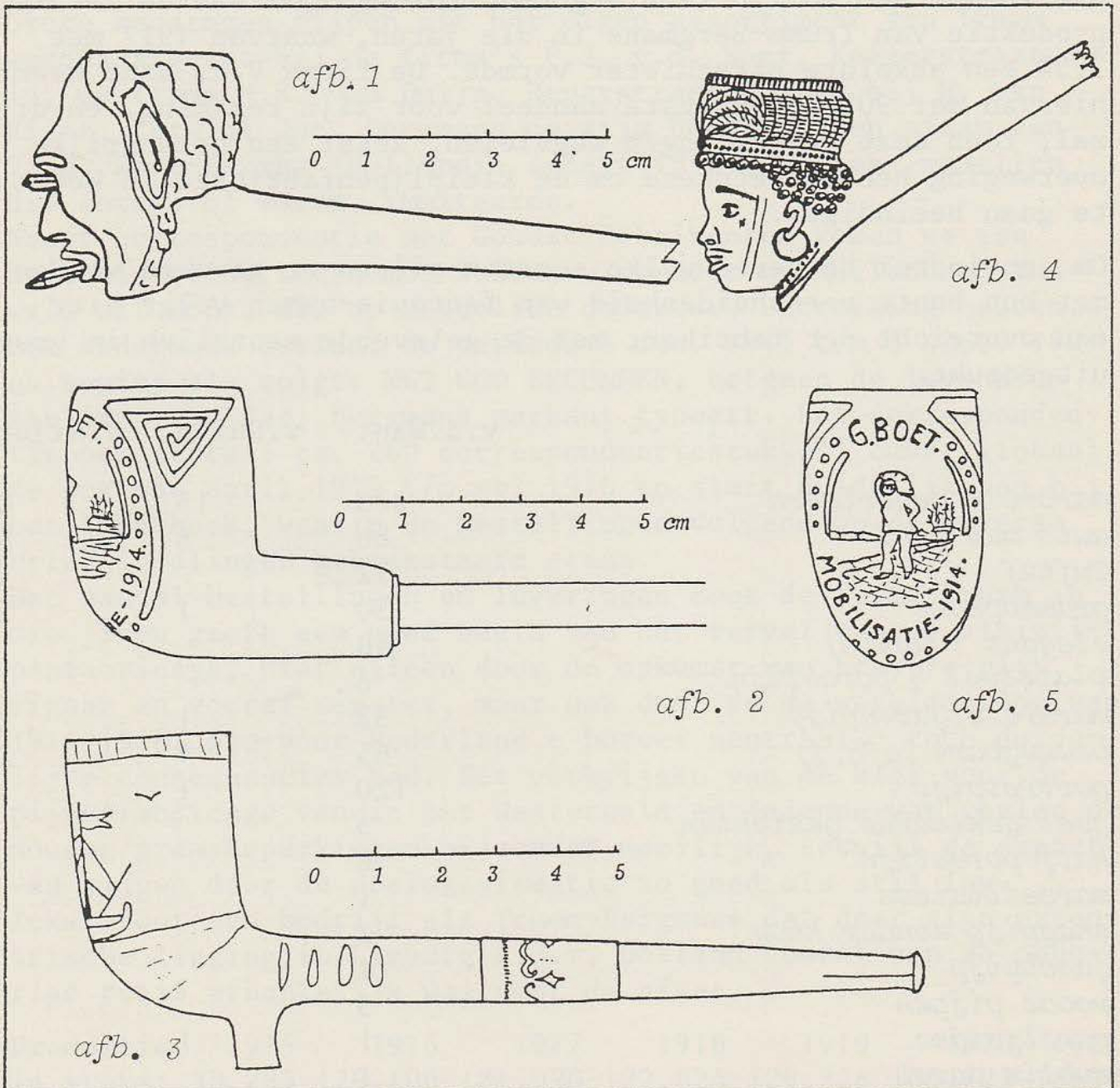
	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922
P.J. v.d. Want -		4032	6192	3456	1728	360	576	-
M.N. v. Duijn -		-	244	-	144	260	-	330
H. v. Rijst	288	648	-	-	-	-	-	-
totaal	288	4680	6436	3456	1872	620	576	330

Dit totaal van 18.258 (126,8 gros) bedroeg 2,5% van de totale produktie van Trumm-Bergmans in die jaren, waarvan 1917 met 3,5% een absolute uitschieter vormde. De firma V.d. Want neemt hiervan met 90% het hoogste aandeel voor zijn rekening, en dit zal, toen deze bestellingen wegvielen, zeker een belangrijke overweging hebben betekend om de kleipijpenfabricage in Weert te gaan beëindigen.

Om een indruk te geven welke soorten pijpen er gevoerd werden met hun bonte verscheidenheid van fantasie-namen volgt hier een overzicht per fabrikant met de geleverde aantallen in gros uitgedrukt:

	v.d.Want	v.Duijn	v.Rijst
<i>marbré's gesorteerd</i>	273	15	8
<i>auto met rand</i>	86	6	9
<i>Tuftuf</i>	72		5
<i>grammophone</i>	50	1	5
<i>elegant (dublin)</i>	48		
<i>platsteel ½ porcelijn</i>	6		
<i>marbré sigarenpijp</i>	32	1	2
<i>beweegbare (afb.1)</i>	65	4	2
<i>portretpijp</i>	120	1	1
<i>geel gekleurde gezichten</i>	5		
<i>half porcelijn</i>	6		
<i>marseillaises</i>	1		
<i>shagpijp zonder knop</i>	2		
<i>jacobpijp</i>	1		
<i>roode pijpen</i>	3		
<i>parelpotjes</i>	1	1	1
<i>dublin parel</i>	1		1

	v.d.Want	v.Duijn	v.Rijst
leeuw recht/krom		4	
doorntjes		1	
fietser		1	
hongroise		1	
vlieg of bij		1	
vierkant		1	2
rabbys (1)		2	2
grote koppen		1	
delft (2) (afb. 2 en 3)		4	
zwarte morinnetjes (afb. 4)		1	
handjes met rand			4
met grote neus			1

afb. 1 Een "beweegbare" waarvan de tong en de ogen naar voren schoten, als men de pijp schuin hield.

afb. 2 Plateel(naam)pijp

afb. 3 "Delftsblauw" beschilderde pijp

afb. 4 Zwart Morinnetje met een koperen ring in de oren. Afkomstig uit de fabriek Hillen-Knoedgen uit Bree, waarvan Trumm als tussenhandel optrad.

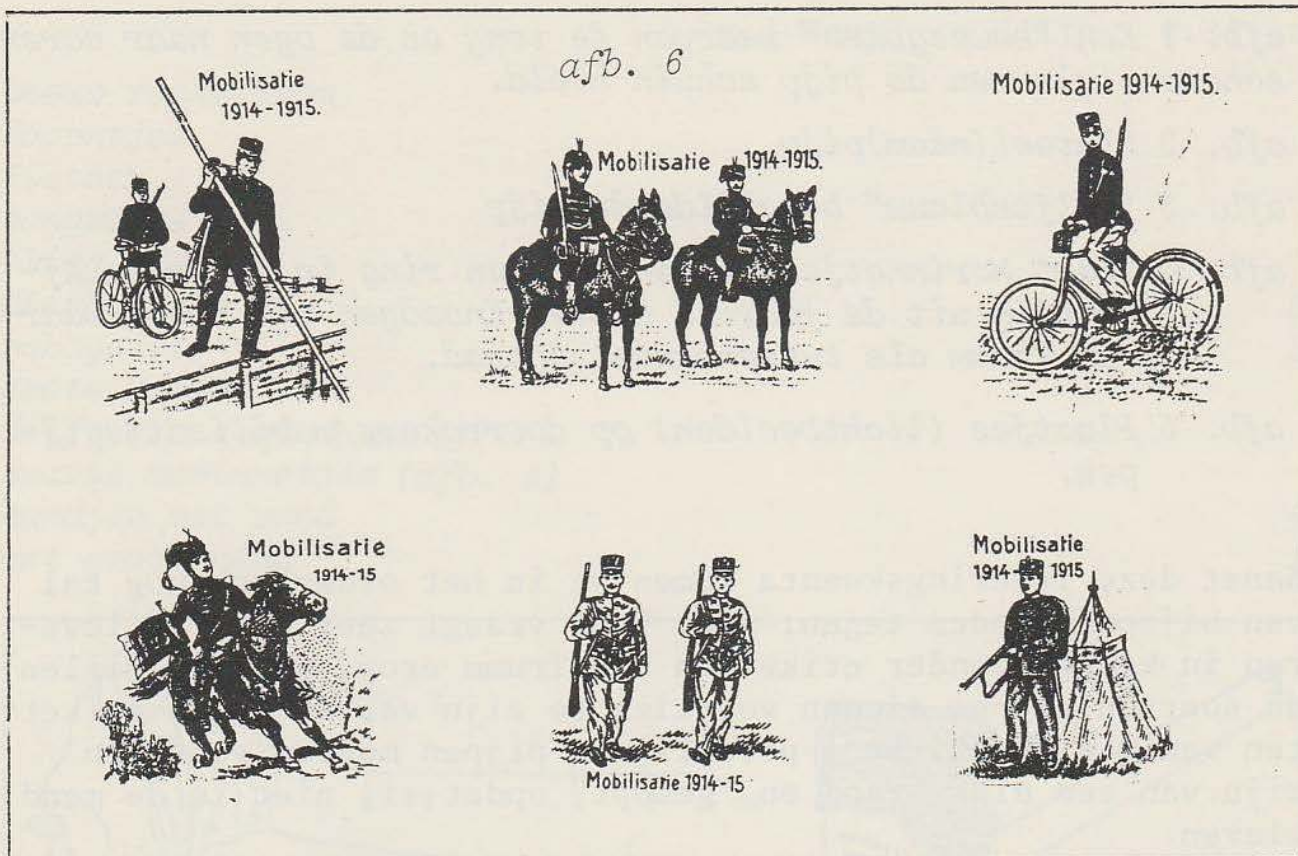
afb. 5 Plaatjes (lichtbeelden) op doorrokers/mobilisatiepijpen.

Naast deze leveringskwanta komen we in het orderboek nog tal van bijzonderheden tegen: v.d. Want vraagt zeer vaak te leveren in kisten zonder etiketten van Trumm erop, en verschillende soorten pijpen dienen voorzien te zijn van de eigen etiketten van v.d. Want. De $\frac{1}{2}$ porcelijnen pijpen moeten voorzien zijn van een dikke rand en "gesopt" opdat zij niet in de mond kleven.

Vaak worden er ook monsters bijgeleverd, bijv. rode pijpen met gekleurde rand, paardje met riet, koekoeksfluiten, Franse doorrokers, en in 1919 zelfs een volledige monstercollectie voor de jaarbeurs. Ook rietjes met of zonder kurk, lege verpakkingsdozen, spitjes (sigarepijpjes) en gummi-roertjes worden bij Trumm besteld. De firma v. Rijst doet daar nog bestellingen bij van witlood. Bergmans op zijn beurt vraagt aan de laatstgenoemde of deze een firma kent, waar hij Engelse klei en prima zand kan kopen, aangezien de vaste leverancier in Antwerpen t.g.v. de oorlog niet meer kan leveren.

Bergmans zit in 1915 ook zonder Andenner klei, waardoor hij de firma v. Rijst weer niet kan helpen. Aangezien Bergmans in 1915 alleen nog korte modellen fabriceert, kan hijzelf met Duitse klei uit de eigen groeve de produktie aan de gang houden. Een uitvoervergunning van de Duitsers om vanuit België via Hillen in Bree Andenner klei te krijgen is dan zeer moeilijk, zo niet onmogelijk te realiseren.

De firma v.d. Want-Barras levert tussen maart en november 1915 honderden pijpen met lichtbeelden aan Bergmans, waaronder kopjes met het Belgische koningspaar, koning Albert, Hindenburg en mobilisatiepijpen (afb. 5), waarvan grote zendingen weer bestemd waren voor Hillen in Bree. De Zuidwillemsvaart vormde de onmisbare illegale schakel tussen Weert en Bree!

Interessant is nog de prijsvergelijking uit maart 1916 tussen Goedewaagen, v.d. Want en Trumm, die duidelijk in het voordeel van laatstgenoemde uitvalt. (Prijs per gros)

	Goedewaagen	v.d. Want	Trumm
<i>pottemannekes</i>	f1,35	f1,30	f1,20
<i>theepijpjes</i>	f1,40	f1,50	f1,20
<i>ordinaire gewerkte</i>	f1,25	f1,25	f1,00

Afzet in Roermond

Ook de stad Roermond vormde voor de firma Trumm-Bergmans een redelijk belangrijk afzetgebied en vooral de kramen van diverse winkeliers rond de Kapel in 't Zand in Roermond hadden niet over "pijpenklandizie" te klagen. Hiervan getuigen de volgende voorbeelden: op 5 augustus 1916 verzendt de firma per trein aan Severijns en Zoon te Roermond ter verdere bezorging 6 gemerkte kistjes - elk bevattend 2 gros pijpen - voor de Heer G. Schreurs, de Wed. Gubbels-Plum en de Heer M. Munnix, waarvan de eerste twee aan de Kapel bij Hotel Lemmens een galanteriekraam dreven en de laatste als smid bij de Kapel werkzaam

was. Uit diverse andere leveringen aan Schreurs en Gubbels kunnen wij opmaken welk pijpenassortiment op de galanterie-kramen werd aangeboden: gewone witte tabaks- en sigarepijpen, marbré tabaks- en sigarepijpen en vooral de bedevaartpijpen met de afbeelding van de Kapel in 't Zand, uitgevoerd in wit, geel en bruin. Daarnaast waren pijpvaardens koekoeksfluiten en spaarpotten (verkoopprijzen resp. 7 en 12 cent) gewilde artikelen.

Een tweetal offertes door Bergmans in Roermond uitgebracht geven nog een goed overzicht van de door de firma gehanteerde verkoopprijzen (1915-1916):

<i>gewone witte pijpen, in diverse soorten per gros</i>	<i>f1,10</i>
<i>gewone witte sigarepijpen</i>	<i>" " f1,00</i>
<i>ordinaire pijpen, in soorten</i>	<i>" " f0,84</i>
<i>roode pijpen, in soorten</i>	<i>" " f2,00</i>
<i>witte doorrokers</i>	<i>" " f2,00</i>
<i>witte doorrokers met etiket</i>	<i>" " f2,20</i>
<i>gele doorrokers</i>	<i>" " f2,88</i>
<i>geel gekleurde gezichten</i>	<i>" " f2,88</i>
<i>gele haantjes</i>	<i>" " f2,88</i>
<i>doorrokers met porcelijne parels</i>	<i>" " f3,60</i>
<i>doorrokers met porcelijne rand</i>	<i>" " f3,60</i>
<i>portorico pijpen, grote koppen</i>	<i>" " f3,60</i>
<i>gekleurde marbré pijpen</i>	<i>" " f4,32</i>

In een volgend artikel zullen we terugkomen op de diverse distributiekanaalen, die Trumm benutte voor de afzet van zijn produkten.

NOTEN

- 1 Rabbys. Dit zou een benaming kunnen zijn voor doetels zoals het Amsterdamse "joodjes". Zie Pijpelijntjes V, 1, pag. 6.
- 2 Delft. Het betreft hier met de hand geschilderde geglazuurde pijpen met wit fond, terwijl de schildering is uitgevoerd in "delftsblauw" (*afb. 3*) of meerkleurig (*afb. 2*): doorroker van Van der Want/Barras. De ketel is bruin doorgerookt, de letters zijn in geel, de ornamenten in groen uitgevoerd. De pantalon en zak zijn geel, de kiel blauw en de schoenen zwart. De straat is beige, het landschap lichtblauw en donkerbruin. De rietsteel in kurk is 12,7 cm lang. Zie ook catalogus "Hollandia" van Van der Want en Barras onder "Naampijpen".